

25 maig 1923: el primer dia de Kessarianí. Un rar document del diari de Panagiotis Stambulos

Tassula Mandala
(Traducció i notes: Jaume Almirall)

«25 Μαΐου 1923: Η πρώτη μέρα της Καισαριανής - Ένα σπάνιο ντοκουμέντο από το ημερολόγιο του Παναγιώτη Σταμπούλου», article publicat el 5 de febrer 2022 a la revista *Αλήθεια* (*Veritat*). La versió original es troba a l'enllaç següent: <https://www.alithia.gr/apopseis/25-maiou-1923-i-proti-mera-tis-kaisarianis-ena-spanio-ntokoymento-apo-imerologio-toy>

Fotografia: alithia.gr

L'arqueòloga Tassula Mandala, originària de Quios, és col·laboradora habitual de la revista quiota *Alithia*.

Les línies que segueixen són passatges del testimoniatge escrit inèdit de Panagiotis Stambulos, que va cedir a Iannis Kuvàs i Vassilis Góvatzis, i ells al seu torn a l'Arxiu Històric del KE.MI.ΠΟ (Centre de Cultura d'Àsia Menor).

Nascut a Vurlà¹ el 1901, Stambulos va viure els dies feliços a Àsia Menor, el Desastre de 1922, i el captiveri a mans dels turcs.

Va trepitjar Grècia el 25 de maig de 1923, i va ser dels primers «tendaires»² de la zona al voltant de l'Hospital Singrú.

Exactament aquell dia, va néixer Kessarianí.³ La seva autobiografia novel·lesca, que abasta els anys de Vurlà i els primers anys de Kessarianí, conté amenes descripcions que fan molt valuós el testimoniatge.

¹ Ciutat situada a la península d'Eritrea, 38 km a l'oest d'Esmirna; hi va nèixer el poeta Iorgos Seferis. El topònim grec significa «maresme»; en turc, Urla, deformació de l'original.

² Nom donat als primers refugiats provinents d'Àsia Menor, pel fet que provisionalment van ser allotjats en tendes de campanya de l'exèrcit.

³ Suburbi —i des de 1933 municipalitat— d'Atenes, situat aproximadament a 3 km al sud-est del centre de la ciutat. El monestir homònim es troba a la serralada de l'Himet. Fundada, com s'explica en el present text, per refugiats grecs en la seva majoria provinents d'Esmirna i en concret de Vurlà, Kessarianí és tristament

La supervisió del valuós text ha estat a cura de l'historiador i col·laborador del nostre Centre Iàsson Khandrinós.

* * *

[...] Han passat nou mesos d'ençà del desastre d'Àsia Menor, el 1922.

Des de la Punta d'Esmirna vaig viatjar escapat a Atenes amb el vaixell [*Ermúpoli*], amb el nom fals Dimítrios Lefakis, d'ofici sastre, d'Andros, 33 anys.

Quan vam arribar al golf Sarònic, davant del cap Súnion, el capità va passar llista als passatgers, perquè a la meua classe encara n'hi havia altres, a més dels presos oficials que havia rebut. Llavors vaig declarar el meu nom real, Panagiotis Stambulos, fill de Sotírios, soldat del 56e regiment, natural de Vurlà d'Esmirna.

Era avançat el dia.

Vam arribar al llatzeret d'Àgios Geórgios el 25 de maig de 1923, al matí, i al Pireu a migdia.

Per primera vegada vinc a Grècia. On primer vaig posar el peu va ser al moll de Trumba, al Pireu.

Per a mi va ser un dia d'abatiment i de desesperació. Una mica més tard em vaig trobar en un estable de Moskhato. M'hi va portar la dona del cafè (també era de Vurlà i havia perdut l'home el setembre del 1922).

Vaig trobar, feta un esquelet, la meua àvia, Despinió (la mare de la meua mare), entremig de pellingots i de bous... Amb penes i treballs, em va acompanyar fins a l'estació de l'Elèctric de Moskhato, i d'allà fins a Monastiraki i més amunt, preguntant, vam arribar fins a la plaça del Palau Vell, amb aquell camp enorme i desordenat.

Només cinc o sis pebrers bords per la banda del Jardí Reial. Allà, sota la xardor d'un migdia de maig i els pebrers, unes poques persones esteses, canalla petita, nenes i dues o tres mares, entremig de fardells de parracs, esperaven de qui fos, sense sostre i afamats, la seva sort...

M'hi vaig acostar, com un més d'ells. Vaig preguntar si també ells eren refugiats, i em van respondre afirmativament, «sí». I que esperaven, de l'assistència que s'allotjava dins el Palau Vell, que els col·loquessin. Em vaig acostar al portal del palau, i allà un o dos soldats rebien ordres d'un lloctinent.

coneguda per l'execució de 200 militants de l'EAM a mans de les tropes alemanyes d'ocupació el 1r de maig de 1944.

Amb sorpresa, vaig reconèixer en aquella cara el meu compatriota i company del meu germà Evtíkhios, Nikólaos Varkatzas.

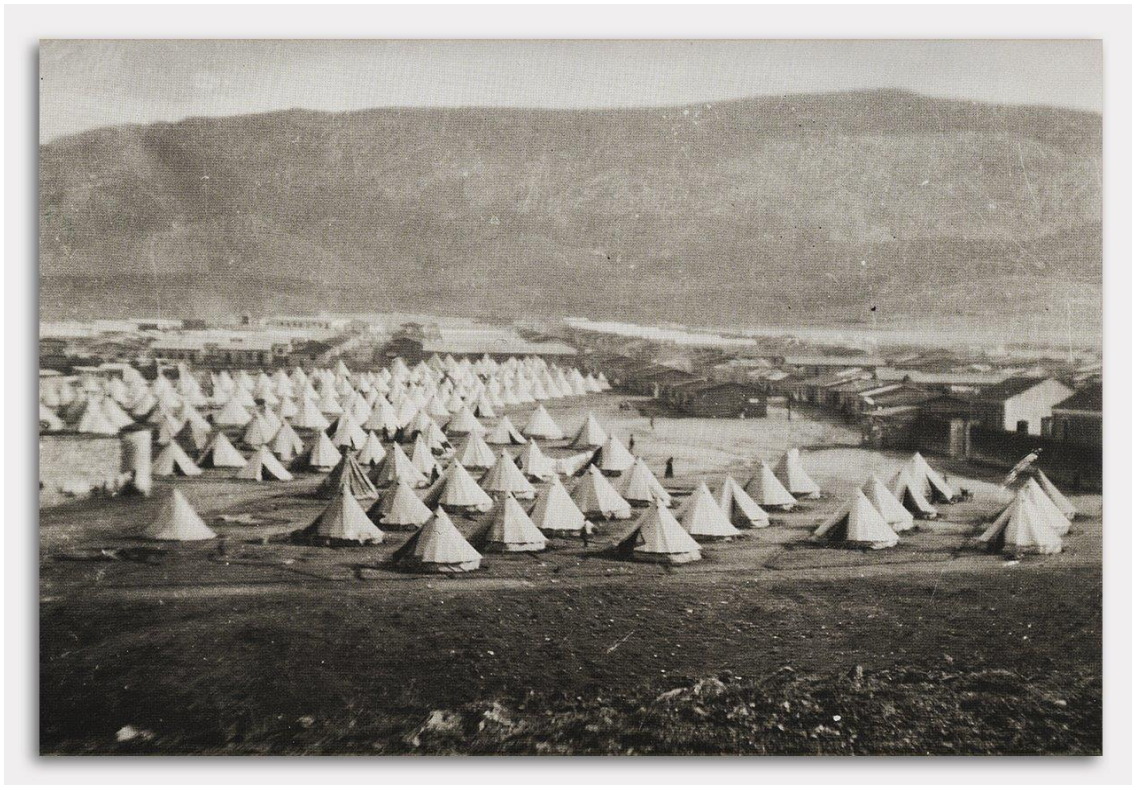
Ell també em va conèixer, i em va dir que feia poca estona havia donat al meu pare dues tendes còniques, amb dos soldats perquè les muntessin per la zona de l'Hospital Singrú, perquè s'hi allotgessin ell i la vídua Pinelopi Psikhalia, amb el seu pare, N. Bambulis, amb els seus néts. I també a mi em va donar un soldat perquè pogués anar fins al descampat del campament improvisat.

Vam anar per l'avinguda Kifissias, vam arribar fins al carrer Rizariu, vam passar el pont de l'artilleria, vam passar per camps erms, vam pujar a Vrissaki, vam arribar a l'edifici aïllat de Mavromatis (llavors president del Camp de Tir) i, a uns 500 metres de distància, a la part posterior de l'hospital, hi havia una cabana, al costat de la qual hi havia dues tendes còniques de l'exèrcit.

Vam arribar-hi, estirant la meva àvia i acompanyat del soldat, inesperadament. El que va venir a continuació no es pot descriure. Plors, alegria, desencant...

El dia 25 de maig de 1923 ja havia quedat enrere.

Els primers habitants del campament són els «tendaires», Stambulos i Bambulis. Aquí comença també la història del municipi de Kessarianí.

Kessarianí. Tendes militars habilitades per a acollir els primers refugiats d'Àsia Menor.

El sotstinent Nikos Varkatzas, des de llavors, només feia que arreplegar gent de Vurlà pels carrers d'Atenes i portar-los sense més ni més a les tendes de campanya.

Així es va crear el primer barri de refugiats a Atenes (Singrú-Kessarianí). A continuació i fins al final, la zona es va omplir de refugiats de tota procedència. A continuació, l'assistència americana va allotjar refugiats armenis i fills d'armenis, que més tard va traslladar a l'estranger. [...]

Ja s'havia fet fosc i jo em vaig començar a neguitejar perquè no veia que la meua família s'aplegués. Però tampoc no apareixia l'Eleni al tendal del costat.

Jo havia emmudit, no gosava preguntar per ells a la meua mare. Ja havia transcorregut més o menys una hora des que jo havia anat allà, i la mare no feia més que plorar, sense poder dir ni una paraula.

Només gràcies als coneguts que tota l'estona eren a prop nostre, vaig saber llavors que el meu pare estava viu i hi era, i el meu germà Iannis i la meua germana Kakulí, i que de la família de la meua promesa s'havia salvat ella, la seva mare i el seu avi.

Va passar molta estona i encara no podia comptar quants havien passat a millor vida! Només quan va ser ben de nit i ens vam haver aplegat, vaig veure que, de la nostra família, només faltava el meu germà Nikolís. L'havien fet captiu juntament amb mi i ens vam separar al Quai d'Esmirna.

Ja era de nit ben fosc quan van estar aplegats tots els meus en els dos tendals. Només faltava la Kakulí, perquè l'havien ingressada a l'Hospital de Sifilítics de Singrú, perquè durant el desastre del setembre de 1922 va ser violada pels turcs kemalistes i ara patia una malaltia venèria i feia cinc dies que havia entrat a l'hospital.

Amb ella també hi havia altres noies de Vurlà i d'Esmirna que havien tingut la mateixa sort que la meua germana Kakulí.

La Kakulí, quan la van raptar els turcs, va rebre al cap una greu ferida feta amb un ferro pesant. Això va ocórrer perquè es va resistir als bàrbars i no volia seguir-los. La ferida encara li durava i per això li feien cures quan va venir del captiveri.

Des del dia que vaig arribar fins que la ferida del cap se li va tancar va passar un mes. Al vespre, els meus pares em van descriure l'incident del rapte de la meua germana pels turcs, i ploraven a llàgrima viva. Això va ocórrer al camí de carro entre Vurlà i Skala, i exactament davant la torre de Vardaxís. Allà dins, els turcs van retenir moltes noies de Vurlà en passar-hi la població per embarcar dones i criatures de Vurlà, perquè havien de passar pel camí de carro cap a Skala, i d'allà a la Quarantena.

De la Quarantena embarcaven als vaixells, i d'allà els portaven a les illes gregues més properes.

Era molt fosc, jo seia a camacreu davant del tendal del meu pare, al meu voltant, drets, molta gent dels pocs tendals veïns. Al cap d'un moment es van sentir algunes veus

juntament amb plors. No vaig tenir temps de veure res al meu voltant, i un cos femení feixuc em va caure al damunt: dos braços forts, tot ossos, se'm van agafar entorn del coll, em van estrènyer tan que em va semblar que m'ofegava. Era la meua promesa... Era l'Eleni!

Pel camí per on venia des del seu treball fins a la parada, la van veure unes companyes i li van donar la notícia que jo havia vingut del captiveri. I de tant córrer pel mateix camí, amb ànsia, va venir a caure en els meus braços, sense coneixement.

Va passar molta estona fins que no va tornar, però jo em vaig estar callat, en la foscor d'aquella nit; ens vam estar molta estona abraçats ben fort.

Durant molta estona els nostres pares no gosaven separar-nos,. Quan vam tornar, els pares eren asseguts al voltant nostre i vam plorar molt, tots plegats, de l'emoció, i cap a la matinada ens va venir a tots una mica de son. [...]